

Vi måste prata om kapitalismen

Debatt i ABF-huset i Stockholm 23/1 2012 mellan Tony Johansson, Marika Lindgren Åsbrink och Carl Tham. Samtalsledare Daniel Suhonen.

Nej, finanskrisen beror inte på lata greker som inte vill arbeta utan på asymmetriska trender mellan olika länder som alla är fångna inom samma valuta – euron. Det fastslog ekonomhistorikern Tony Johansson från Lund emfatiskt när han inledde debatten om kapitalismens kris i Europa och anorstädes inför en fullsatt Z-sal på måndagskvällen.

Ett nyutkommet nummer, nr 5-6:II, av nya Tiden under Daniel Suhonens redaktörskap handlar om samma sak och där återfinns underlaget till flera av kvällens anföranden.

Med hjälp av olika kurvor visade Johansson åskådligt (nåja) hur, medan Tyskland fortsatte att gå med överskott, andra länder, inte bara plötsligt utan år efter år, går med underskott så att klyftan till slut blir oöverstiglig just därför att man saknar en egen valuta och en egen finanspolitik för att rätta till obalansen, jämför Sverige under den tidiga 90-talskrisen. Utan den egna kronan hade vi inte kunnat ta oss ur den, hävdade han (liksom många andra.)

Om man kör samma valuta i länder med motsatta problem är det som att sätta termostaten på samma värme i antal villor i olika delar av Europa med helt olika klimat, på en del håll blir det alldeles för kallt och på andra håll alldeles för varmt, förklarade han och i sin artikel i Tiden under rubriken "Är euron värd att rädda?" konstaterar han att överskott ansamlas i vissa länder, underskott i andra och "till slut brister det". Och då står länderna där utan egna verktyg att åtgärda krisen, utan valuta och egen penningpolitik. Det enda som finns kvar är 1930-talets politik: att sänka lönerna.

Finns det då ingenting annat att göra? I sin artikel avvisar Tony Johansson i tur och ordning euroobligationer, "frivillig" nedskrivning av värdet på grekiska statspapper, tillväxt- och stabiliseringspakten samt, slutligen, förre EU-ordföranden Romani Prodis uppfattning att "om man har en gemensam valuta, måste man självfallet ha en gemensam finanspolitik. Vi måste ha en övernationell kontroll över politiken, annars kan euron inte fungera." Men en sådan lösning skulle Europas befolkning aldrig gå med på, menar Johansson, sannolikt vill man varken ha gemensam lönesättning, gemensamma skatter, samma arbetslöshetsförsäkring eller tvång för arbetslösa att söka jobb i hela Eurozonen – det är inte euron värd.

I stället åberopar han, i likhet med flera andra internationella debattörer, gamle Keynes. Alltså: länder med överskott, som framför allt Tyskland och Sverige, måste expandera och högre inflation måste tillåtas. På så sätt blir deflationsbehovet i de krisdrabbade länderna mindre eller som Keynes skrev på sin tid: "I stället för åtstramande tryck, skapa expansivt tryck på världshandeln." I samma anda talade Carl Tham som menade att EMU var en felkonstruktion och att dess brister från början avsiktligt hade dolts för medborgarna. Om detta skriver också Tham i en krönika under rubriken "Säg nej till ökad EU-makt" i det aktuella Tiden-numret. Varken risken för ökade spänningar mellan länder med olika villkor men samma valuta eller krav på starkt ökad överstatlighet berördes av den politiska eliten när det begav sig. I stället försäkrade man i Tyskland att landet aldrig skulle behöva betala för svaga ekonomier. Kritikerna både där och här kallades för "EU-skeptiker" eller bråkmakare i största allmänhet. Nu har emellertid allt det som inte skulle kunna hända hänt och alla förhoppningar om ett närmande mellan Europas stater har kommit på skam – det har blivit tvärtom, ökad splittring och ökad social oro, främlingsfientlighet m m, hävdade Tham. Och risken är att makten över den ekonomiska politiken i än högre grad kommer att läggas på demokratiskt oåtkomliga tjänstemän, experter och jurister. Den politiska eliten i EU anser uppenbarligen att EMU är viktigare än demokratin men det gör sannolikt inte väljarna, menar Tham i sin artikel, och i sitt framträdande på ABF instämde han med Leif Pagrotsky som sagt att EMU också är behäftat med ett "försäljningsfel", dvs man vilseledde väljarna när man lanserade valutaunionen.

Tham talade också bestämt mot att Sverige skulle gå med i stabiliseringspakten, den är ju bara till för dem som anslutit sig till EMU, ”nyliberalernas våtaste dröm” som han kallade den. Och han var inte främmande för att alliansregeringen hyste viss (hemlig) sympati för den förskjutning från demokrati mot marknad som valutaunionen de facto innebär. Därmed formulerade han den verkliga knäckfrågan som döljer sig inne i den pågående krisen nämligen hur förhållandet mellan politik och marknad/kapitalism ska se ut, hur gränsen ska dras.

Ordet gick därefter till Marika Lindgren Åsbrink, f n engagerad i arbetet med ett nytt partiprogram för socialdemokraterna samt även medarbetare i det nämnde Tiden-numret och medlem av tidningens redaktionskommitté. Hon såg finanskrisen som ett politiskt misslyckande som gått ut över miljoner människor, deras arbete och välbefinnande. Det fanns numera t.o.m. beräkningar över hur många barn som dött till följd av krisen, d.v.s. helt enkelt p.g.a. ökad fattigdom, sade hon.

Hon kom sedan in på följderna av den ökande ojämlikheten i krisens spår och framhöll starkt att även om ojämlikheten ökat också under de senaste decenniernas socialdemokratiska styre så hade ojämlikheten accelererat kraftigt under de senaste fem årens moderat-liberala styre och i sin Tiden-artikel skriver hon att medan den fattigaste tiondelen i befolkningen endast ökat sin inkomst med 1,6 procent sedan 1991 så har den rikaste tiondelen ökat sin med 63 procent. Den fattigaste tiondelen i Sverige har även blivit fattigare absolut sett de senaste fyra åren och har idag 567 kronor mindre att leva av i månaden jämfört med 2006. Samtidigt rapporteras att svenskarna ökar sin skuldbörda mest i Europa. Detta är en farlig situation, menade Marika Lindgren Åsbrink, och hon trodde inte att människor i längden kunde acceptera att ”en liten grupp gör sig rikare på andras bekostnad”. Ojämlikhet och skuldsättning för att kompensera för utebliven reallöneökning som i USA är inte den enda orsaken till dagens finanskris, underströk hon, globaliseringen spelar in och det faktum att världsekonomins tyngdpunkt håller på att förskjutas från Väst till länder som Kina, Indien och Brasilien. Men överallt är ökande ojämlikhet en destabiliserande faktor, därom är ekonomerna överens.

Daniel Suhonen undrade varför inte socialdemokraterna gripit chansen att lansera sitt svar på samhälls-och ekonomifrågorna i det här läget – svaret blev väl inte alldeles tydligt på måndagskvällen heller och Carl Tham ansåg att visst hade man drivit socialdemokratisk politik även under senare år. Han vände sig återigen mot bankernas övervinster, liksom mot smygprivatiseringen av sjukvården genom 350 000 privata sjukförsäkringar som tecknats på senare år. Anders Borg kritiserades för att sakna visioner, risken för eller den rent av redan föreliggande massarbetslösheten lyftes upp som en följd av en alltför stram finanspolitik – ökar man investeringarna med 1 procent faller arbetslösheten lika mycket, upplyste Tony Johansson. Så hur lyfta socialdemokratisk politik? Jo, genom att ägna de konkreta frågorna i folks vardag större intresse. Hur har man det på arbetsplatserna, det kanske är dags för en arbetstidsförkortning? Glöm inte att socialismen är en frihetsrörelse, det framhöll redan Marx, sade Tony Johansson.

Kerstin Vinterhed